

Václav Burian

Smetanov narodni in kulturni pomen (Ob stoletnici njegovega rojstva)

Vsa češka umetnost 40. in 50. let preteklega stoletja, doba, v katero spadajo baš začetki umetniškega šolanja in delovanja Bedřicha Smetane¹, je imela predvsem rodoljubno-vzgojni namen in narodno-slovansko noto. Narodna pesem in preprosti ljudski motiv sta nudila vir in vzgled umetniškemu ustvarjanju, ki pa je večinoma ostalo le golo posnemanje. To vse je češki umetnosti teh desetletij vtisnilo neko idilično-kmečko potezo. Priznana načela te umetnosti so principijelno stala v neomajnem odporu zoper ves tuji vpliv, ker so ga smatrala za češki umetnosti sovražno in škodljivo modo. Geslo narodnosti je tedaj bilo vse in vsak poskus preporoditi češko umetnost na principih velike svetske umetnosti je bil takoj že, v začetkih obsojen kot nenaroden in neorganičen pojav (n. pr. v poeziji slučaj K. H. Máche!). Tako je postalo načelo narodnosti trdovraten nasprotnik

¹ Bedřich Smetana se je narodil 2. marca leta 1824. v vzhodnočeškem mestu Litomyšlu iz premožne in kulturne rodbine. Bil je deležen nadvse skrbne vzgoje, posebno v glasbi, za katero je že od detinstva kazal izredno nadarjenost. Leta 1830. je že koncertiral na akademiji in kot osemleten deček komponiral plesne točke. Gimnazijo je študiral v raznih mestih, a ne s posebnim uspehom, ker se je bolj pečal z glasbo nego s šolo. Že kot srednješolski dijak je bil izboren virtuoz na klavirju in marljiv skladatelj. Ko je leta 1843. izvršil srednjo šolo, se je proti volji svojega očeta, čigar gospodarske razmere so se ta čas zelo poslabšale, odločil, da se bo docela posvetil glasbi. Odšel je v Prago, kjer je (1843. do 1847.) često trpel pomanjkanje, a se vztrajno in sistematično pečal s proučevanjem glasbene teorije in sodobne svetovne umetnosti. Še tedaj je mislil mladi Smetana postati klavirski virtuoz. Iz teh let datira tudi njegovo prijateljstvo z Lisztom. Leta 1848. si je v Pragi ustanovil glasbeno šolo, ki je dobro uspevala. Leta 1849. se je poročil s Kat. Kolářovo, z glasbeno izobraženo in fino damo, toda šibkega zdravja. Njegova zakonska sreča ni trajala dolgo: tri hčerke so mu umrle druga za drugo, vrhu tega pa mu je leta 1859. umrla žena, ki je bolehalo že dlje časa. Takrat je Smetana (od leta 1856.) že bival na Švedskem v Göteborgu, kjer je sprejel mesto dirigenta glasbenega društva. Leta 1860. se je drugič poročil; 1861. se je vrnil za stalno v Prago in si vnovič otvoril glasbeno šolo (1863.). V teh letih je s svojim publicističnim delovanjem pričel odpirati pot reformam v češki glasbi. Zatrjeval je, da se mora opera povzpeti do drame. V teh letih je tudi pričel komponirati svoje opere, razen tega pa tudi orkestralne skladbe. Leta 1866. je postal kapelnik Narodnega gledališča, katero mesto je opravljal vse do leta 1874., ko je popolnoma oglušel. Toda njegova skladateljska sposobnost s tem ni utrpela. Iz te perijode izhajajo opere: Hubička, Tajemství, Čertova stěna in instrumentalne skladbe «Má vlast» (1874. do 1879.) in «Z mého života» (1876.). Pomladi leta 1884. je zblaznel in kmalu nato (12. maja) umrl. 60 let star.

vsakemu napredku in razvoju resne umetnosti. To stanje se seveda ni moglo več vzdržati, ko je v 50. letih vzkliko v vseh evropskih umetniških panogah novo gibanje, čigar valovanje je zadelo tudi otrplo češko umetnost. Ta prelom in emancipacija od starih umetniških receptov in nazorov sta se najprej pojavila v češkem leposlovju, posebno v poeziji. Mladi pesniški naraščaj, ki je že imel primer in vzgled na pesniku Máchu († 1836.), si je določil program: na podlagi svetovne umetnosti ustvariti novo resno umetnost ne le v poeziji, marveč na vseh poljih češke umetnosti. V poeziji je ta prerod izvršila cela generacija od Máche, V. I. Friča, Nerude tja do Háleka; toda v glasbi ga je izvršil en sam véliki poedinec, Bedřich Smetana, češki človek z dušo in telesom, a s talentom in razgledom svetovnega umetnika.

Tudi v češki glasbi je do Smetanovega nastopa veljala narodna pesem, posebno pa ljudska popevka, za vrelec in vzgled ne le instrumentalni in vokalni glasbi, temveč tudi prvim poskusom češke spevoigre. Tedanja Praga — namreč njen manjši nemški del — je sicer imela že od Mozartovega časa svojo slavno glasbeno tradicijo — poleg Berlioza in Liszta je gostila v svoji sredi tudi Wagnerja — toda češka glasbena umetnost se je s tem srečnim naključjem le malo okoristila, ker med tedanjimi češkimi glasbeniki ni bilo resnega umetnika niti reformatorja, ki bi na principih te svetske umetnosti mogel utemeljiti in ustvariti resno češko glasbo. Šele v 50. letih, ko se je tudi v češki umetnosti pojavil odmev novega umetniškega vrenja, se je tudi med mlajšo glasbeno generacijo pokazala opozicija (Kittl, Ambros, V. I. Frič), ki se je soglasno izrekla za program mlade češke poezije. In mladi Smetana se je že zgodaj pridružil tej opoziciji in soglasno s programom češke poezije določil tudi češki glasbi njen umetniški cilj. Ker je bil rojen in resen godbenik, ki je še z marljivim proučevanjem sodobne svetske umetnosti izpopolnil svojo prirojeno nadarjenost, in ker je imel v svoji naravi dovolj reformatorskega poguma in umetniške samozavesti ter zmisla odgovornosti napram svojemu narodu glede svojih reform, je bil v prvi vrsti poklican in zmožen ustanoviti resno češko glasbo in jo usmeriti na nova pota moderne umetnosti. Zatorej je Smetana prvi češki glasbeni genij, prvi ustvaritelj moderne češke glasbe, čigar umetniška dediščina še dandanes odpira češki glasbi pot v široki svet.

Že s svojimi simfonijami in klavirskimi skladbami je Smetana pokazal novo smer češki glasbi; toda s tem njegovo reformatorsko in umetniško delo še ni bilo dovršeno. Smetana je po mnogih

skušnjah in po marljivi pripravi v tujini dobro čutil, da je edini izhod iz češke glasbene malosti ustvaritev češke spevoigre. In tako se je ta izvrstni harmonik, čigar harmonično invencijo je občudoval sam Liszt, docela posvetil dramatični glasbi, v kateri je ustvaril dela stalne vrednosti, ker je razen harmonika bil tudi resen dramatik. Ta dramatičnost je ležala že v njegovi strastni naravi; v njem burí že kri modernega življenja. Svoje umevanje življenja, njegovega veselja in bolesti izraža na svoj način z godbo. V tem pa tiči skladnost njegove glasbe z resničnim življenjem; zato si je tudi moral misliti opero kot do globin preživljeno, t. j. dramatično delo. Kakor je že pred tem v svojih simfonijah in klavirskih kompozicijah ustvarjal življenje, tako ga je ustvarjal tudi na odru, v operi. In tako je ta programski umetnik ustvaril prvo češko opero, ki je še dandanes ponos svetske glasbene literature.

Smetana je do poslednje točke izvršil svoj cilj, ki ga je določil češki glasbeni umetnosti; na podlagi svetovne umetnosti ji je vtisnil resen češki značaj, povzdignil jo do svetovnega viška in zgradil čvrst temelj za njen nadaljnji razvoj. In v tem baš obstoja njegovo narodno in kulturno dejstvo.

Cvetko Golar / Svetnik

I.

Glas velikega zvona šentjakebske cerkve je utihnil, temni odmevi so trepetali po večerni pokrajini in se gubili nad travniki in lesovi v daljnem tihem obzorju. Bila je molitev na čast svetemu Florijanu, in trije kmetje so odkriti in sklonjeni počasi korakali med zorečim žitom proti vasi. Gorka poletna sapa je šumela po visoki rži, trudno se je pregibalo latje in dolgo klasje se je sklanjalo v hrepenenju po srpu in ženjici.

«To pa še zmeraj pravim, da ga ni močnejšega od svetega Ferjana, mojega patrona.»

Kmet, ki je izpregovoril te besede, se je pokrtil in pokrižal. Bil je majhne poštake in čudno okorno je prestavljal noge. Ker ni dobil odgovora in se mu je celo zdelo, da se je njegov sosed nasmehnil, je nadaljeval:

«Ni ga, pa ga ni! Zakaj moja misel je taka, da je dober svetnik tudi nekaj vreden.» In glava se mu je potresla.